

'Een ervaring krijgt pas betekenis door het verhaal waaraan ze is vastgeknoopt'

INTERVIEW | WILFRED VAN DE POLL – 11 mei 2011

Steeds meer mensen doen aan religie zonder ergens in te geloven. Een goede zaak, vindt Koert van der Velde, die er een boek over schreef. Maar kan dat eigenlijk wel: flirten met een God die niet bestaat? Theologe Christa Anbeek betwijfelt het. Deel 1 van een serie.

Flirten met een God die niet objectief bestaat: op dat onderwerp promoveerde oud Trouw-journalist en godsdienstwetenschapper Koert van der Velde gisteren aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. 'A-gelovige religiositeit' wint, zo stelt hij in zijn proefschrift vast, voorzichtig terrein in Nederland.

Het is een trend die de promovendus enthousiast verwelkomt. Hij ziet er een antwoord in op - naar zijn idee - hét dilemma van de moderne mens: niet meer kunnen geloven, maar eigenlijk wel religieus willen zijn. Want hoewel de oude geloofsvoorstellingen voor velen hebben afgedaan, blijft het religieuze verlangen springlevend.

Geen nood, stelt Van der Velde: je hoeft het bestaan van God niet voor waar te houden om Hem toch te kunnen ervaren. Waarheid is geen criterium meer; het gaat erom of een bepaald ritueel naar jouw smaak is. En als het werkt, is het goed.

Op die manier is God volgens Van der Velde een 'tweede jeugd' beschoren. Niet als reëel bestaand personage dat ergens in de hemel vertoeft, maar als subjectieve ervaring. "We moeten iets", schreef de godsdienstwetenschapper afgelopen zaterdag in Trouw. "Want wat een culturele armoede is het als we religiositeit alleen nog ongeloofwaardig en obscuur zouden kunnen vinden."

Vrijzinnig theologe Christa Anbeek (1961), docent bestaansfilosofie aan de Universiteit voor Humanistiek, deelt Van der Velde's zorgen over een samenleving waaruit religie is verbannen. Zij schreef vorig jaar het boek 'Overlevingskunst', over omgaan met de dood. "Seculiere mensen zijn volledig op zichzelf teruggeworpen. De impact daarvan moeten we niet onderschatten."

Maar de trend die Van der Velde signaleert, is voor haar niet nieuw. "Al zo'n tien tot vijftien jaar benadrukken godsdienstsociologen dat individuele beleving tegenwoordig veel meer op voorgrond staat, zowel binnen als los van tradities."

Met God flirten zonder in hem te geloven, kan dat volgens u?

"Van der Velde maakt een scherp onderscheid tussen geloofsinhoud en -beleving. Dat komt mij voor als een typisch protestantse tegenstelling. Zo óf-óf werkt het volgens mij niet.

"Puur op zichzelf genomen heeft een ervaring eigenlijk geen betekenis. Die krijgt ze pas door het verhaal waaraan ze wordt vastgeknoopt, de horizon waarbinnen ze wordt geplaatst. Een ervaring heeft duiding nodig, een dragend narratief. En zo'n narratief brengt aannames met zich mee over hoe de werkelijkheid is. Daaraan gaat Van der Velde veel te makkelijk voorbij.

"Hij heeft natuurlijk gelijk dat religiositeit zonder geloof in een transcendente God best mogelijk is. Maar dat wisten we al. Neem bijvoorbeeld het religieus naturalisme, waar men ervan uitgaat dat de natuurlijke werkelijkheid zelf diepe religieuze gevoelens kan oproepen. En boeddhisten hebben tal van religieuze ervaringen zonder dat ze een goddelijke werkelijkheid erkennen.

"Maar ook in deze beide gevallen heb je een groter verhaal nodig om je ervaringen te kunnen duiden.

"Voor mijn boek 'Zin in zen' sprak ik met beoefenaars van het zenboeddhisme. Sommigen vertelden mij dat zij vroeger een paar heel intensieve ervaringen hadden, maar dat zij niet wisten wat zij ermee aan moesten. Het bracht hen uiteindelijk bij het zenboeddhisme. Dat verschafte hun de taal en het grotere kader om hun ervaringen te kunnen interpreteren."

Oftewel, ervaren gaat niet zonder geloven, of dat geloof nu metafysische aannames heeft of niet.

"Precies. Van der Velde verengt religie tot louter - individuele - ervaring. Daarmee lijkt hij vooral te ageren tegen een bepaalde, rationalistische vorm van theologie. Die doet de werkelijkheid inderdaad te kort. Maar om er nou een volstrekt irrationele benadering voor in de plaats te stellen, wat schiet je daarmee op?"

"Religies hebben allerlei dimensies. De bekende godsdienstwetenschapper Ninian Smart onderscheidt er bijvoorbeeld zeven. Die verhouden zich tot elkaar op dynamische wijze: ze beïnvloeden elkaar, versterken elkaar, grijpen op elkaar in. Naast elementen als leerstelling en beleving is er ook de sociale dimensie. Of de ethische. Daarover rept Van der Velde met geen woord. Hoezo is beleving de kern waar het allemaal om draait?"

Volgens Van der Velde kun je, ook als je de geloofsinhoudelijke vooronderstellingen van een bepaald ritueel niet onderschrijft, er religieuze ervaringen door krijgen. Net als gelovige deelnemers.

"Dat lijkt me toch lastig. Ik denk sowieso niet dat het dan om dezelfde belevissen gaat. Ik zal nooit dezelfde religieuze ervaring hebben als een moslim, ook al doe ik een hadj, of bid ik mee in een moskee."

"Stel dat ik geen christen ben en een oude kathedraal binnenstap. Daar kan ik vervolgens iets bijzonders meemaken. De rijkdom van deze traditie, de historie, de verhevenheid van de plek: het kan mij allemaal enorm overweldigen. Maar is dat een religieuze ervaring? Ik ervaar cultuurgeschiedenis, of schoonheid, maar ervaar ik ook God?"

Misschien wel, op uw manier.

"Dat kan natuurlijk zijn. Het ligt aan het narratief dat ik mij eigen heb gemaakt, wellicht valt het eraan op te knopen. Maar hoe dan ook zal mijn ervaring een andere zijn dan die van een vrome katholieke gelovige. Want sommige ervaringen kun je pas krijgen nadat je een bepaald narratief omarmd hebt.

"Toen Johannes Paulus II op sterven lag, keek ik naar de beelden op tv van het Sint Pietersplein in Rome, waar honderdduizenden gelovigen zich hadden verzameld. Toen kwam het bericht: 'hij is overgegaan naar de andere wereld' - ik herinner me de exacte bewoording niet meer precies, maar nog wel de pijnscheut van jaloezie die door mij heenging: wat moet het fijn zijn om dat te geloven, zoals de mensen op dat plein. Het verhaal over een leven dat ook na de dood niet eindigt, schonk hun een ervaring van troost en geborgenheid die mij, zo scheen het mij toe, nooit deelachtig zou worden.

"Ik hunkerde er naar. Het was een welhaast religieus verlangen. Maar ook, onherroepelijk, een gemis."

Koert van der Velde, 'Flirten met God. Religiositeit zonder geloof'. Ten Have, Amsterdam. 463p.
24,90 euro.